

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תש"ע

פרשת שלח

א. כלי יקר.
פרק יג' פסוק ב'

וַיִּתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן. מְצִינֵנוּ שְׁלֹשָׁה
לְשׁוֹנוֹת בְּעֵינֵי זֶה: וַיִּתְּרוּ, וַיִּחְפְּרוּ,
וַיִּרְגְּלוּ. כִּי יִשְׂרָאֵל אָמְרוּ: "נִשְׁלַחְהָ אַנְשִׁים
לְפָנֵינוּ וַיִּחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ" (דברים א, כב);
וְהַקֶּב"ה אָמַר: "וַיִּתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן";
וּבְמִרְגְּלִים כְּתִיב: "וַיִּרְגְּלוּ אֹתָהּ" (שם א, כד).
לְפִי שְׁשָׁלֵשׁ דְּעוֹת הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֲצָה, כִּי
הַקֶּב"ה אָמַר "וַיִּתְּרוּ", שֵׁישׁ בְּמִשְׁמְעוֹתָיו גַּם
לְשׁוֹן יִתְרוֹן, כִּי רָצָה הַקֶּב"ה לְהִרְאוֹת לָהֶם
יִתְרוֹן הָאָרֶץ עַל כָּל הָאֲרָצוֹת, כְּמוֹ שְׁפָחוּב:
"וּלְהַעֲלִתוֹ מִן הָאָרֶץ הַהִוא אֶל אֶרֶץ טוֹבָה
וְרַחֲבָה" (שמות ג, ח). וְטוֹבָה זֹאת הִיא הַטוֹבָה
הַרוֹחֲנִית, מִצַּד הַיְיֹוְתָה אֵינְרָא דְמַחְכִּים (בבא
בטרא קנח:), כִּי זֶה הַכְּנָה אֶל הָאָדָם לְבוֹא עַל
יְדוֹ לְכַלֵּל הַטוֹבָה הָאֲמִתִּית, כִּי אֵין לְאָדָם
יִתְרוֹן תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ וּזְלָתוֹ, "וַיִּתְּרוֹן אֶרֶץ כְּנָעַן
הַהִוא" (קהלת ה, ח). אֲבָל יִשְׂרָאֵל, רוּחַ אַחֲרַת
הַיְיֹוְתָה עִמָּהֶם, כִּי תְמִיד הָיוּ מְבַקְּשִׁים תּוֹאֲנָה
לְשׁוֹב מְצִרִימָה. וְעַל כֵּן אָמְרוּ "וַיִּחְפְּרוּ",
שֵׁישׁ בְּמִשְׁמְעוֹתָיו לְשׁוֹן חֲרָפָה, כִּי עֲרוֹת
הָאָרֶץ רָצוּ לְרִאוֹת, כְּדִי שִׁיחִיָּה לָהֶם מְקוֹם
לָלוֹן וְלוֹמַר: "נִתְּנָה רֹאשׁ וְנִשׁוּבָה מְצִרִימָה"
(להלן יד, ד), אֲבָל מִכָּל מְקוֹם לֹא בִקְשׁוּ
שִׁיּוּצִיאוֹ מִלִּבָּם דְּבָה שְׁקֵרִית. וְהַמְרַגְּלִים
הַשְּׁחִיתוּ הַתְּעִיבוּ יוֹתֵר מִמָּה שֶׁבִקְשׁוּ מֵהֶם,
וְהוֹצִיאוּ מִלִּבָּם מִלִּין שְׁקֵרִים, כְּדָרְךָ כָּל הוֹלֵךְ
רְכִיל הַמִּפְּלִיג כָּל דְּבָר לְהַגִּיד יוֹתֵר מִמָּה
שֶׁנֶּאֱמָר. לְכָף נֹאמַר: "וַיִּרְגְּלוּ אֹתָהּ", כִּי רָגַל
לְשׁוֹן רְכִיל, כְּמוֹ שֶׁפָּרַשׁ רַש"י עַל פְּסוּק "לֹא
תֵלֵךְ רְכִיל" (ויקרא יט, טו).

גם יתכן לפרש מה שהקב"ה אמר "וַיִּתְּרוּ",
כִּי בְּאֵמַת הָאָרֶץ הִיא רֹאשׁ לְכָל הָאֲרָצוֹת,
עַל יְדֵי כִּמְהָ מַעֲלוֹת טוֹבוֹת כְּפוֹלוֹת שֵׁישׁ לָהּ

בִּיתוֹ שְׂאֵת עַל כָּל שְׂאֵר הָאָרֶץ, וְכֵן מְכִיא
בְּיִלְקוּט פְּרִשָׁה זֹאת (יג, תשמג) עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
פְּסוּק "וְרֹאשׁ עֲפֹרוֹת תִּבְל" (משלי ח, כו). וְהֵמָּה
עָשׂוּ בְּהִפְךָ זֶה, לֹמַר שֶׁהִיא פְּחוּתָה מִכָּל
הָאֲרָצוֹת, כִּי "אֶרֶץ אוֹכֵלֶת יוֹשְׁבֵיהָ" הִיא,
וְהוֹרִידוּהָ מִמְּדֻרְגַת הָרֹאשׁ אֶל מְדֻרְגַת הָרִגְל.
לְכָף נֹאמַר "וַיִּרְגְּלוּ אֹתָהּ", שֶׁעָשׂוּ אוֹתָהּ
לְמִדְרַס רְגַל, כְּרָגַל זֶה הַפְּחוּת שֶׁבְּכָל הַגּוֹף,
וּבְאֵמַת הִיא רֹאשׁ לְכָל הָאֲרָצוֹת, כִּי מִטְעַם זֶה
נֹאמַר בְּכָל מְקוֹם לְשׁוֹן עֲלִיָּה בְּהוֹלֵךְ לְאֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל. וְעַל זֶה אָמְרוּ: "נִתְּנָה רֹאשׁ וְנִשׁוּבָה
מְצִרִימָה" (להלן יד, ד), מְצִינֵנוּ נִתְּיָנָה לְשׁוֹן
שְׁבִיָּקָה, כְּמוֹ "לֹא יִתֵּן אֶתְכֶם מִלֵּךְ מְצִרִים
לְהִלָּךְ" (שמות ג, יט), תַּרְגּוּמוֹ "לֹא יִשְׁבּוּק. כָּף
אָמְרוּ כֵּאֵן: נִשְׁבּוּק הָרֹאשׁ, אוֹתָהּ אֶרֶץ שְׂאֵתָם
אוֹמְרִים כִּי הִיא רֹאשׁ לְכָל הָאֲרָצוֹת, וְנִשׁוּבָה
מְצִרִימָה, אֵף עַל פִּי שֵׁהֶם אוֹמְרִים שֶׁהִיא
לְמִטָּה מִמְּדֻרְגַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

זְמַח שְׂאֵמַר לְשׁוֹן מְרַגְּלִים בְּאוֹתָן שֶׁשָּׁלַח
יְהוֹשֻׁעַ, אֵף עַל פִּי שֶׁהָיוּ צְדִיקִים, מִכָּל
מְקוֹם קָרָאִם מְרַגְּלִים, לְפִי שֶׁהִלְכוּ לַעֲשׂוֹת אֶת
כָּל הָעָם הַיּוֹשֵׁב בָּהּ לְמִדְרָךְ כָּף רָגַל לְיִשְׂרָאֵל,
אוֹ לַעֲשׂוֹת מְדֻרָךְ רָגַל לְיִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ. אֲבָל
כֵּאֵן נֹאמַר: "וַיִּרְגְּלוּ אוֹתָהּ", מִשְׁמַע שֶׁעָשׂוּ אֶת
הָאָרֶץ עֲצָמָה בְּמִדְרְגַת הָרִגְל. וְמָה שְׂאֵמַר בְּשֵׁל
יְהוֹשֻׁעַ: "כִּי לְחַפֵּר כָּל הָאָרֶץ בְּאוֹ" (יהושע
ב, ג), לְפִי שֶׁעָשׂוּ אֶת עֲצָמָן מוֹכְרֵי קְדוּרוֹת,
שֶׁנֹּאמַר: "חֲרַשׁ לְאֹמְרוֹ" (שם ב, א), וְדָרְךָ עוֹשֵׂי
קְדוּרוֹת לַעֲשׂוֹת חֲפִירוֹת בְּאֶרֶץ וְגַמּוֹת, וְהַמְקוֹם
הַהוּא הִיָּה דְשִׁנָּה שֶׁל יְרִיחוֹ, מְקוֹם חֲשׁוּב, עַל
כֵּן אָמְרוּ עֲלֵיהֶם: רְאוּ כִּי לְחַפֵּר אֶת הָאָרֶץ
בְּאוֹ, לַעֲשׂוֹת חֲפִירוֹת בְּאֶרֶץ כְּדִי לַעֲשׂוֹת לָהֶם
קְדוּרוֹת, וַיִּקְלְקְלוּ הָאָרֶץ.

1. פרשנו מנסה להשיב על שנווי לפרשתי הט משמותיים, התוכל לנצוא תשובה אחרת לכך?
2. מהי הדגרת פרשנו לכל אחת משלושת הפרשנות?
3. פרשנו רואה הדגרות שליליות בשלושת הפרשנות, מה הוא רוצה לנצוא מכך?
4. האם ופאה הארץ היא טובה?
5. למה ההליכה לארץ נקראת "צליה"?
6. למה בכל זאת כתוב אצל יהושע לשון: "מרגלים"?
7. מה הרציון הכללי המדריך את פרשנו?

* * *

ג. המלבי"ם - התורה והמצוה.

פרק יג' פסוק ט': (ט) אך בהי אל תמרודו, מזה המשיך תולדה אחרת, שלהכניע יושבי הארץ א"צ להם עצה וגבורה למלחמה רק שלא ימרדו בהי ואז אתם אל תיראו את עם הארץ, כי אז יהיה הכבוש ע"י הי, ועז"א כי לחמנו הם שהם הוכנו שנאכל אותם בקל בלי שום מלחמה כמ"ש "יאכלת את כל העמים אשר הי אלהיך נותן לך (דברים ט"ז), וגם ר"ל כמו שלחם הצומח הוא הדומם ולחם החי הוא הצומח ולחם המדבר הוא הבעל חי כן לחם העם שהם סגולת הי ועלו במעלת הנפשות למעלה מן המדבר, הוא המדבר, סר צלם ר"ל שראוי שהרשעה תכנע לפני הקדושה כמ"ש כהמס דונג מפני אש יאבדו רשעים מפני אלהים, אולם יצויר שלא ימס הדונג מפני האש בב' אופנים, [א] בשירחק האש מן הדונג, [ב] אם יתנו מסך מבדיל וחוצץ ביניהם, וכן שלא ירפז רשעים מפני אלהים יצויר בצד אחד אם יש מסך המגין ביניהם והיינו אם השר שלהם שהוא כחם ממעל מגין עליהם וכח המערכה יתן להם קיום, לעומת זה אמר סר צלם מעליהם ר"ל שכבר נפל השר שלהם והכח העליון המגין עליהם, ובצד השני יצויר אם שמש האלהות ואור הי רחוק מן העולם ואינו שוכן למטה, לעמת זה אמר והי אתנו וא"כ אל תיראום כי הי אלהיך אש אכלה הוא הוא ישמידם לפניך :

1. לכאורה מה הקושי האפשרי בפסוק ט' המצריך כירוש?
2. בצט מהי תשובת פרשנו ומה בני ישראל צריכים לעשות?
3. התוכל להסביר את "שררת המלון" שפרשנו כגון בהסבירו את המושג "לחמנו" המוזכר?
4. איך הרשעה נכנעת לקדושה ופאה לה דומה כמצעה הדונג בפני האש?
5. איך "הי אתנו" לפי זה?

* * *

ג. אור החיים.

פרק יד' פסוק כד':

"והביאתיו הרי הכטח בחייו ארבעים שנה מה שלא נעשה לשום צדיק בעולם: ואולי כי לזה הקדים לקרותו עבדו לומר שהגם שיודיעהו הכטחת החיים ארבעים שנה לא יזור אחר מעבודת הי, לצד שארף יום קצו, וכבר פרשתי (בחפץ הי שפת לי) במעשה חזקיה שהוסיף לו הי חמש עשרה שנה שנשאליתי ישוב מאמרם ז"ל שהשיב הי לדוד כששאל ממנו הודיעני הי קצי ומדת ימי וגו' ואמר לו גזרה היא מלפני שאין מודיעני

לו לאדם קצו וכו' עד כאן. ולמה הודיע הי לחזקיה, והשכתי כי דוקא קץ שהאדם מביא עמו התרוץ דכתיב (איוב י"ד) אם תרוצים ימיו אכל תוספת ימים לא נכלל בגזרה זו, וחפץ הי להודיע על דרך אומרים בגמרא (שבת י"ג) בפסוק לדעת כי אני הי מקדשכם שהנותן מתנה לחברו צריך להודיעו, לזה מודיע הי חסדו כשמוסיף ימים על ימי אדם, והוא מאמר והביאתיו וגו', וכן תמצא שאמר

ותחל רוח רעה לפעמו, והראיה שהלך ונשתטח על קברות האבות. והוא אמרו רוח אחרת עמו ואף על פי כן וימלא אחרי פרוש השלים אחר רצונו ותברך, ודקדק לומר בדרך זה, לצד שיש באדם ב' יועצין יועץ רע ויועץ טוב ללכת אחרי ה' והוא השלים ומלא אחרי חלק ה', וזה הוא על דרך אומרם ז"ל (קדושין ל"ט:) מי שבאה עברה לידו ונצול ממנה נותנין לו שכר פעושה מצוה. וזה אינו ביהושע כי לא היתה רוח אחרת עמו להטעותו מדרך השכל כי משה מנעו, ויש כח בתפלת הצדיקים גם לבחינה זו בסוד (שמואל ב' כ"ג) צדיק מושל יראת אלהים, והבן אשר על כן זכה כלב שיקרא עבד ה' כמשה רבנו עליו השלום:

והוסיף עוד לומר מלבד המעלה הזו, עוד: "והביאתיו אל הארץ אשר בא שמה" פרוש להתפלל על עצמו, וכאן נמו התעצמותו עד שמלא אחרי ה', וכונת הטבה זו היא שלא בלבד שלא נכנס בגדר הגזרה אלא הבטיחו בחיים, שהגם שהיה בן ארבעים שנה או וגזר ה' שישבו ארבעים שנה במדבר הבטיחו שיחיה עד בואו שמה, והוא אמרו

הכתוב ביהושע סימן י"ד ויאמר אליו כלב וגו' ועמה הנה החיה ה' אותי כאשר דבר והם דברנו עצמם. ואמר עוד ונרעו יורישנה לומר כי עשה ה' חסד זה גם לזרעו:

עוד יתבאר הכתוב על זה הדרך עקב אשר עשה ב' דברים טובים, א' היתה רוח אחרת עמו פרוש שלא הלך אחר עצת המרגלים, והב' וימלא אחרי שהשתיק העם וסתר דברי המרגלים, ושמים שלם לו ה', אחד והביאתיו וגו', ב' יורישנה, וטעם שלא הזכיר יהושע, לצד שהוא זכה מצד תפלת משה ולא הצרף להתעצם מפחו:

(כד) ויעבדי כלב עקב וגו'. צריך לדעת למה לא הזכיר אלא כלב ולא יהושע, גם כונת אמרו היתה רוח אחרת עמו, גם אמרו וימלא אחרי, גם אמרו והביאתיו בתוספת וא"ו בגזרת הכתוב:

אכן פרוש הכתוב הוא על זה הדרך ויעבדי כלב וטעם שאני קורא אותו עבדי הוא עקב פרוש שכר אשר היתה רוח אחרת עמו, שהגם שיהושע גם כן לא גאץ ה' עם המרגלים אף על פי כן זה היה לו סבה, תפלת משה הצילתו מיצר הרע ומכחותיו שהם המרגלים לבל יטעוהו, מה שאין כן כלב שנכנס בגדר ספנת יצר הרע וחברתו הרשעה,

אלות

1. מהי אלתו הגדולה של כרננו ואיזה סוג אלה היא זו?
2. כרננו מוסיף לאלתו הצקרונית עם אלות סנאן, מה הן?
3. כרננו מרחיב ומתאר את ההבדל בין כלב ליהושע, כמה בדיוק התבטאו הבדלים אלה?
4. כרננו קובע כי כלב צלח ויהושע הצדקותו, איך ובמה?
5. כמה זכה יהושע ואיך הוא הצד אחד ניצל אך מצד שני לא זכה לשכר כפי שזכה כלב?
6. שני דמיונים צפה כלב, מה הם ומה ההבדל ביניהם?
7. כמה זכה כלב עיניו מלבדו לא זכה לכך?
8. איך כרננו מסביר זאת לצומת הכתוב אצל דוד?
9. מה הרציון בכל זה?

* * *

ד. רבינו בחיי. (כט) במדבר הזה יפלו פגריכם. נראה כי היו ישראל בחטא זה שלש כתות: מהם בכו⁹³, מהם התלוננו על משה ועל אהרן ואמרו: לו מתנו⁹⁴, מהם אמרו: נתנה ראש⁹⁵. וכנגדם הזכיר הכתוב, פגריכם' שלשה פעמים*, והזכיר לשון פגריכם כדי שלא תביין בהם אבדן הנפשות רק הפגרים לבדם מתו ויש להם⁹⁶ חלק לעולם הבא, וזהו שאמר בסוף דבריו: במדבר הזה יתמו⁹⁷, כלומר הפגרים לא הנפשות*. וכל פקודיכם לכל מספרכם מבין עשרים שנה ומעלה⁹⁸, שבט לוי לא היה בכלל זה⁹⁹ כי מספרם מבין חדש ומעלה.

אלות

1. כרננו מנסה להסביר את השימוש בלשון "כצריכם" ובמיוחד הזכרתו שלוש מצאיות, איזה קושי זה באיניו?
2. מה ההבדל בין שלושת הכיתות שברננו מונה?
3. התוכל למצוא משהו משותף ל"כיתות" שאמרו על היט?
4. כרננו מוסיף את המילה "כצריכם" לחיוב ולא לפילוף, מה רציונו כאן?
5. מה עם שם לוי?

* * *